

Оглядове досьє щодо стану законодавства України про ветеранів*

***Анотація.** Оглядове досьє присвячене аналізу законодавчого регулювання статусу ветеранів війни. Акцентовано увагу на концептуальних проблемах визначення понять «ветеран війни», «учасник бойових дій», «захисник» та встановлення категорій осіб, які до них належать. Зазначено необхідність вдосконалення законодавства про статус ветеранів війни та розвитку інституційних засад для здійснення ветеранської політики.*

Основні аспекти проблеми законодавчого регулювання статусу ветерана війни. Слово «ветеран» (запозичено з латинської мови *veterānus* – випробуваний, досвідчений) означає людину, яка багато років успішно працює/працювала в будь-якій галузі або діє/діяла в чомусь. Найчастіше це слово вживають стосовно досвідчених воїнів, які брали участь у боях. У сучасному національному законодавстві слово «ветеран» застосовується у таких термінах: ветеран праці¹, ветеран військової служби, ветеран органів внутрішніх справ, ветеран Національної поліції, ветеран служби цивільного захисту², ветеран війни тощо. Так, у загальному розумінні, ветеранами військової служби є громадяни України, які бездоганно прослужили на військовій службі 25 і більше років у календарному або 30 та більше років у пільговому обчисленні (з яких не менше 20 років становить вислуга у календарному обчисленні) і звільнені в запас або у відставку відповідно до законодавства.

У публічному адмініструванні щодо ветеранів задіяні різні інституції. У системі центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, існує декілька міністерств та відомств, уповноважених щодо забезпечення реалізації та захисту прав ветеранів: Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство внутрішніх справ України тощо.

Міністерство у справах ветеранів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни³. Інституційна різноманітність може спричиняти певну невизначеність щодо сфери відповідальності центральних органів виконавчої влади у забезпеченні прав

¹ Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 15.11.2023)

² Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 р. № 203/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2023)

³ Положення про Міністерство у справах ветеранів України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF#Text>

ветеранів, особливо у випадках дуалізму статусу особи (наприклад: ветерана військової служби та ветерана війни).

Правова невизначеність норм законодавства щодо розуміння змісту здебільшого стосується поняття «ветеран війни» та встановлення переліку осіб, які можуть мати такий статус. Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни (стаття 4 Закону)⁴. У визначенні поняття «ветеран війни» акцент робиться на особах, які брали участь у захисті Батьківщини. Захист можна розуміти по-різному і в різних виявах, але у розумінні цього Закону – це участь осіб у військових діях на захист своєї Батьківщини, її територіальної цілісності, незалежності та суверенітету. Така участь має здійснюватися згідно з національним законодавством, яке регулює військову службу та участь осіб у військових діях, і з дотриманням вимог міжнародного гуманітарного права, яке визначає правила ведення війни та захисту прав людини під час війни.

Відповідно до частини другої статті 17 Конституції України, оборона України, захист її територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України⁵ (далі – ЗСУ). Розпочата у 2014 році війна РФ проти України спричинила появу добровольчих формувань, які разом із ЗСУ виконували функції захисту територіальної цілісності та державного суверенітету. Легалізація правового статусу тих, хто у складі добровольчих формувань брав безпосередню участь у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету, відбулася з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України»⁶. Учасників добровольчих формувань віднесено до категорії «учасники бойових дій» або «особи з інвалідністю внаслідок війни», за умови, що у подальшому такі добровольчі формування були включені до складу ЗСУ, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань і правоохоронних органів.

Варто зауважити, що застосоване в законодавстві поняття «учасник бойових дій» є змістовно наближеним до поняття «комбатант», яке вживається у міжнародному гуманітарному праві відповідно до Женевських конвенцій. В Україні законодавче врегулювання порядку віднесення осіб, які перебували у складі добровольчих формувань до категорії «учасник бойових дій», тобто наділення їх правовим статусом «ветеран війни», є логічним і таким, що відповідає нормам міжнародного гуманітарного права.

⁴ Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12?find=1&text>

⁵ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254#Text>

⁶ Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» : Закон України від 07.04. 2015 р. № 291-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-19#n9>

Із 2014 року в Україні відбувалася антитерористична операція (далі – АТО), а з 2018 року – операція об'єднаних сил (далі – ООС). Обидві операції – це комплекс військових та спеціальних організаційно-правових заходів військових і правоохоронних структур України, спрямованих на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході нашої держави. Особовий склад учасників АТО та ООС віднесено до категорії «учасники бойових дій». Таким чином, до учасників АТО та ООС, окрім військовослужбовців (резервісти, військовозобов'язані, добровольці Сил територіальної оборони) ЗСУ, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, віднесено військовослужбовців військових прокуратур, осіб рядового та начальницького складу підрозділів оперативного забезпечення зон проведення антитерористичної операції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, поліцейських, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної пенітенціарної служби України. З 24 лютого 2022 року військові частини та підрозділи, що брали участь в ООС, утворили угруповання Об'єднаних сил, до складу якого увійшли оперативно-тактичні угруповання «Схід» і «Північ» та частини безпосереднього підпорядкування, які підпорядковуються командувачу Сил оборони України.

У цілому, інтеграція українського суспільства, починаючи з 2014 року, для оборони держави від агресії⁷ стала приводом для формування нових підходів до організації національної безпеки та спротиву⁸, оновлення засад законодавчого регулювання національної безпеки⁹ та розширення переліку категорій осіб, яким, у разі участі у захисті Батьківщини, може бути наданий статус «ветеран війни». Відповідно до Закону України «Про основи національного спротиву» до територіальної оборони входять: військова, цивільна та військово-цивільна складові. На бійців територіальної оборони (далі – Сил ТрО ЗСУ) поширені правові та соціальні гарантії, передбачені законами України: «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»¹⁰ та «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Також законодавством передбачена можливість створення добровольчих формувань територіальних громад (далі – ДФТГ). Тривалий час на членівДФТГ не поширювалися правові та соціальні гарантії, передбачені законодавством для службовців військових формувань або

⁷ Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

⁸ Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 16.11.2023)

⁹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.11.2023)

¹⁰ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.2022 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

правоохоронних органів. Із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій»¹¹ правовий статус членів ДФТГ змінився. У разі переходу ДФТГ в оперативне підпорядкування командирів відповідних військових частин Сил ТрО ЗСУ члени ДФТГ отримують всі гарантії, встановлені для контрактників та мобілізованих, тобто військовослужбовців, і на них поширюються гарантії соціального захисту ветеранів війни. Однак у базовому Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який містить вичерпний перелік осіб, яким надається статус «ветеран війни», категорія «члени ДФТГ» відсутня. Незрозумілим є те, до якої із категорій слід віднести членів ДФТГ, адже Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій»¹² тільки добровольці Сил ТрО ЗСУ віднесені до категорії «учасники бойових дій» (пункт 19 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту») та до категорії «особи з інвалідністю внаслідок війни» (пункт 11 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»). Неузгодженість нормативних положень стосується навіть тих членів ДФТГ, які за рішенням Головнокомандувача ЗСУ залучаються до виконання завдань територіальної оборони поза межами визначеної зони територіальної оборони або направляються у район ведення воєнних (бойових) дій.

Зауважимо, що наявність значного переліку категорій «учасник бойових дій», який формувався під впливом історичних і соціально-політичних факторів розвитку нашої держави, обумовлює проблеми у розумінні статусу ветерана війни та формуванні адекватної державної політики щодо їх соціального захисту. Наприклад, проблемною складовою є визначення категорії осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав. У цій частині положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» стосуються, здебільшого, учасників військових операцій СРСР за кордоном. Постановою Кабінету Міністрів України «Про організаційні заходи щодо застосування Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (із змінами, станом на 2009 рік) визначений перелік таких операцій. Серед них: Корейська війна (1950 – 1953 рр.), угорська

¹¹ Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій : Закон України від 03.05.2022 р. № 2237-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2237-20#Text>

¹² Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій : Закон України від 15.03.2022 р. № 2121-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-20#Text>

революція (1956 р.) та Празька весна (1968 р.) тощо¹³. Незважаючи на дискусійний історичний аспект питання, законодавство України повинно дотримуватися вимог норм міжнародного гуманітарного права, відповідно до яких бойові дії на території іншої держави можуть бути виправданими лише в окремих обмежених випадках, коли вони здійснюються у самообороні або з метою захисту міжнародного порядку, якщо дипломатичні засоби недосяжні або виявилися недостатньо ефективними¹⁴. Таким чином існує необхідність уточнення змісту правової конструкції «участь у бойових діях на території інших держав».

Не менш актуальним є питання про розмежування законодавчого регулювання правового статусу ветеранів війн радянського періоду та правового статусу Захисників/Захисниць України, членів їх сімей. Для прикладу, ефективним є підхід до розмежування законодавчого регулювання між статусами ветеранів Другої світової війни та ветеранами війни або демобілізованими військовими в Державі Ізраїль. Закон Ізраїлю про інтеграцію демобілізованих військових¹⁵ передбачає низку спеціальних пільг і право на фінансову підтримку. Законом Ізраїлю про статус ветеранів Другої світової війни (від 01.06.2000 р.)¹⁶ встановлені пільги й доплати для найму житла, придбання ліків, отримання щорічної допомоги (35 % від середньої зарплати) тощо. Право на компенсацію, реабілітацію та певні соціальні пільги для членів сімей військовослужбовців передбачені Законом Ізраїлю про сім'ї солдатів, які загинули в кампанії (компенсації та реабілітація)¹⁷.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, кількість тих, хто став на захист України зі зброєю в руках, зростає не на одну сотню тисяч осіб, актуалізуючи необхідність оновлення концептуальних підходів до визначення поняття «ветеран війни», а також системи їх соціального захисту: одним категоріям захисників України держава має забезпечити гідну старість, а іншим – дати можливість для саморозвитку, навчання та сприяти поверненню до цивільного життя.

Аналіз системи законодавства щодо ветеранів, зокрема ветеранів війни, виявив понад 40 пільг, які надаються різними державними органами та установами. Часто доступ до них ускладнений необхідністю дотримання процедури верифікації інформації про право особи на їх отримання. Цей процес стає ще більш ускладненим, якщо особа має право одночасно на декілька пільгових статусів.

Соціальні пільги ветеранам війни можна класифікувати за сферами їх надання: охорона здоров'я та реабілітація; медична та психологічна адаптація;

¹³ Про організаційні заходи щодо застосування Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.1994 р. № 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63-94-%D0%BF/ed20130628#Text>

¹⁴ IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі : Міжнародний документ. 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

¹⁵ Закон Ізраїлю про інтеграцію демобілізованих військових (зі змінами 2022 р.). URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/150_023.htm

¹⁶ Закон Ізраїлю про статус ветеранів Другої світової війни (2000 р.). URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/280_001.htm

¹⁷ Закон Ізраїлю про сім'ї солдатів, які загинули в кампанії (компенсації та реабілітація) (1950-57р.) משפחות חוק (במערכה שנספו חיילים ושיקום תגמולים) 1950. URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/151_005.htm

працевлаштування, професійна адаптація, започаткування власного бізнесу; пільги матеріального характеру (соціальні допомоги, пенсії, інші грошові виплати, земельні ділянки, житло); освіта; санаторно-курортне лікування; юридична підтримка, вшанування пам'яті тощо.

Базовим законом, який визначає засади соціального та пенсійного забезпечення ветеранів війни, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (далі – Закон). До соціальних пільг і гарантій учасникам бойових дій віднесено: безоплатне одержання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів; 75 % знижка плати за користування комунальними послугами і скрапленим балонним газом для побутових потреб у межах середніх норм споживання; першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація; виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 % середньої заробітної плати незалежно від стажу роботи тощо. Учасникам бойових дій пенсії або щомісячне довічне грошове утримання або державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (стаття 12 Закону).

Учасникам війни, нагородженим орденами і медалями колишнього СРСР, пенсії або щомісячне довічне грошове утримання або державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються на 15 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, іншим учасникам війни – на 10 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (стаття 14 Закону). Серед інших пільг для цієї категорії осіб слід зазначити: 50 % знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 квадратний метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 квадратних метрів на сім'ю); 50 % знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у межах норм, встановлених для продажу населенню, для осіб, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення; щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів тощо.

Відповідно до статті 15¹ Закону учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, учасники війни, сім'ї загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України, особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною мають право на щомісячну грошову виплату, передбачену Законом України «Про щомісячну грошову виплату деяким категоріям громадян»¹⁸.

Особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, надаються надбавки до пенсій або щомісячного довічного грошового утримання або державної соціальної допомоги, що виплачується замість пенсії, які вони отримують, у розмірі 70 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Щорічна разова

¹⁸ Про щомісячну грошову виплату деяким категоріям громадян : Закон України від 27.07.2022 р. № 2454-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2454-20#Text>

грошова виплата до Дня Незалежності України виплачується у порядку та розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України в межах відповідних бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України (стаття 16 Закону). Інші пільги для цієї категорії осіб: першочергове поліпшення житлових умов при наданні житла у будинках державного, у тому числі відомчого, і громадського житлового фонду з наданням при цьому додаткової жилої площі до 20 квадратних метрів; звільнення від оплати послуг за оформлення документів на право власності на квартиру під час її приватизації; безоплатний капітальний ремонт жилих будинків (квартир), що знаходяться у їх власності; надання додаткової відпустки без збереження заробітної плати терміном до трьох тижнів на рік у зручний для них час тощо.

Засади державної політики стосовно ветеранів: військової служби, органів внутрішніх справ, Національної поліції України, податкової міліції, Бюро економічної безпеки України, державної пожежної охорони, Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України визначені Законом України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист». Ветеранам надаються такі пільги: безоплатне користування закладами охорони здоров'я Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, інших центральних органів виконавчої влади та військових формувань; безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів; медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація; переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням; 50 % знижка на плату за користування житлом (квартирну плату) і на оплату комунальних послуг; першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов; право на безоплатне отримання у власність займаного ними та членами їх сімей житла незалежно від розміру його загальної площі в будинках державного житлового фонду; безоплатний проїзд і перевезення багажу ними та членами їх сімей при переїзді до вибраного місця проживання після звільнення з військової служби; безоплатний проїзд (туди і назад) у межах України один раз на рік залізничним транспортом у купейному вагоні швидкого чи пасажирського потягу або водним чи автомобільним транспортом міжміського сполучення для лікування та відпочинку у санаторіях та будинках відпочинку; безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту тощо (стаття 6).

Особливості соціального та пенсійного забезпечення окремих категорій ветеранів. Згідно із Законом України «Про Службу безпеки України»¹⁹ військовослужбовці, а також пенсіонери Служби безпеки України (далі – СБУ)

¹⁹ Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. №2229-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

знаходяться під захистом держави (стаття 28). У разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності виплачується одноразова грошова допомога та компенсація заподіяних збитків їх майну (стаття 29). Пенсія нараховується відповідно до статті 17 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»²⁰.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»²¹ пенсійне забезпечення військовослужбовців Державної прикордонної служби України здійснюється у порядку та у розмірах, встановлених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Кодексом цивільного захисту України²² встановлюються соціальні гарантії для осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, членів їхніх сімей та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Статус ветерана служби цивільного захисту встановлюється відповідно до статті 124 Кодексу цивільного захисту України. Пенсійне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту здійснюється у порядку та розмірах, встановлених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (стаття 127). Особи, звільнені із служби цивільного захисту, визнані особами з інвалідністю I та II групи внаслідок захворювання, травми або поранення, пов'язаних з проходженням служби, забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування незалежно від виду пенсії. Особи з інвалідністю III групи, звільнені зі служби за станом здоров'я, які отримують пенсію по інвалідності, забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування за наявності медичних показань (стаття 117). Рятувальники професійних аварійно-рятувальних служб після виходу на пенсію за наявності загального стажу роботи в цих службах на посадах рятувальників понад 20 років, а також у разі каліцтва, що настало під час чи внаслідок виконання службових обов'язків, забезпечуються жилими приміщеннями за місцем проживання (стаття 119).

Засади соціального та правового захисту особового складу Національної гвардії України визначаються Законом України «Про Національну гвардію України»²³. Пенсійне забезпечення військовослужбовців Національної гвардії України здійснюється відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». У разі звільнення з військової служби військовослужбовці Національної гвардії України, які набули статусу ветеранів відповідно до Закону України «Про статус ветеранів військової

²⁰ Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>

²¹ Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

²² Кодекс Цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

²³ Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>

служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист», користуються правовими й соціальними гарантіями відповідно до зазначеного Закону. Військовослужбовцям Національної гвардії України, державним службовцям, працівникам, особам, звільненим з військової служби за віком, станом здоров'я, та ветеранам військової служби Національної гвардії України гарантується безоплатне медичне забезпечення в лікувально-профілактичних закладах Національної гвардії України та Міністерства внутрішніх справ України.

Особливості пенсійного забезпечення працівників Національної поліції встановлені відповідно до статті 102 Закону України «Про національну поліцію»²⁴. Пенсійне забезпечення та виплата одноразової грошової допомоги після звільнення їх зі служби здійснюються в порядку та на умовах, передбачених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Право на пенсійне забезпечення мають: звільнені зі служби особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України, поліцейські, співробітники Служби судової охорони; особи начальницького складу податкової міліції; особи, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України; особи начальницького і рядового складу Державної кримінально-виконавчої служби України; особи начальницького і рядового складу органів і підрозділів цивільного захисту; особи із числа військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань, органів державної безпеки і внутрішніх справ колишнього Союзу РСР; Національної гвардії України; Прикордонних військ України; військ цивільної оборони України та ін. (стаття 17 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»).

До системи законодавства про статус ветеранів включаються норми інших законів, які передбачають певні пільги. До таких нормативно-правових актів слід віднести: Закон України «Про фахову передвищу освіту» (щодо освітніх пільг); Кодекс законів про працю України та Закон України «Про зайнятість населення» (трудова гарантія, працевлаштування, професійне навчання); Основи законодавства України про охорону здоров'я та закони України: «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» (охорона здоров'я, реабілітація); «Про безоплатну правову допомогу» (пільги щодо правової допомоги); Податковий кодекс України (податкові пільги); закони про державний бюджет тощо.

Висновки. Загроза суверенітету нашої держави та значимість завдань, поставлених перед Збройними Силами України й іншими військовими формуваннями, обумовлюють пріоритети державної політики щодо способів забезпечення належного рівня соціального захисту ветеранів війни, який передбачений їх правовим статусом.

Законодавство про ветеранів, у тому числі ветеранів війни, не вирізняється ознаками чіткої системності та комплексності. У зв'язку з цим оновлення

²⁴ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

законодавчого регулювання системи захисту ветеранів війни, а також концептуальних підходів до визначення статусу «ветеран війни» є необхідними заходами, які визначатимуть ефективність правового регулювання всіх суспільних відносин у сфері національної безпеки. Передбачені законодавством пільги для ветеранів не є достатньо індивідуалізованими, не враховують потреби ветеранів економічно активного віку, які прагнуть забезпечити добробут для себе та своїх сімей. Соціальна підтримка здебільшого зорієнтована на пільгоорієнтованих громадян і не сприяє формуванню можливостей для саморозвитку, навчання та швидкого повернення до цивільного життя.

У Верховній Раді України зареєстровано низку законопроектів, положення яких передбачають різні підходи до удосконалення системи соціального захисту ветеранів війни та до визначення понятійно-категоріального апарату шляхом встановлення нових категорій та/або правових статусів осіб, на яких поширюватиметься законодавство про ветеранів війни. Вважаємо слушним розмежування законодавчого регулювання статусу «ветеран війни» та статусу «Захисник / Захисниця України» за умови суттєвого оновлення змісту Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та формування нових концептуальних засад законодавчого регулювання соціальної підтримки захисників України з урахуванням нових підходів до організації національної безпеки та спротиву.

Суспільна підтримка захисників України охоплює велику кількість людей із різними потребами. На державному рівні заходи підтримки ветеранів (захисників) мають передусім базуватися на індивідуальних потребах осіб: медичне та пенсійне забезпечення, освіта, працевлаштування або організація власного бізнесу, забезпечення житлом, пільги у соціальному страхуванні. Окремої уваги потребують складні та відносно нові для України проблеми реінтеграції захисників до мирного життя.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*